

Pázmány Law Working Papers
2013/07

**Nagy Zoltán:
A faktoring ügylet egyes szabályozási
problémái az új Polgári
Törvénykönyvben**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem /
Pázmány Péter Catholic University Budapest
<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

NAGY ZOLTÁN¹

A faktoring ügylet egyes szabályozási problémái az új Polgári Törvénykönyvben

I. Bevezető gondolatok

A faktoring hazánkban gyors fejlődésnek indult, és gazdasági jelentősége nagymértékben nőtt az utóbbi évtizedekben. A gazdasági élet szereplői számára fontos finanszírozási eszközt jelent, amelynek a fejlődését nagymértékben akadályozta a jogi szabályozás hiányossága és a jogalkotás során született bírói döntések ellentmondásossága. Megérett tehát az idő arra, hogy világosan szabályozott jogi keretek közé kerüljön ez a pénzügyi szolgáltatási tevékenység. A jogalkotás és a jogalkalmazás a faktoring kettős jellegével szembesült, egyrészt egy finanszírozási ügyletről, a kölcsön speciális neméről van szó, másrészt polgári jogi értelemben a követelés engedményezés szabályainak az alkalmazására került sor a jogalkalmazás során. Ezt a kettősséget próbálja feloldani az új Ptk. szabályozása, amikor a dogmatikailag a hitel és számlaszerződések körébe sorolja be a faktoringot és mögöttes szabályként a kölcsönszerződés szabályait rendeli alkalmazni.²

A másik a jogalkotás számára fontos kérdés, hogy kell-e önálló nevesített szerződésként szabályozni a jogviszonyt. Erre a jogalkotás pozitív választ adott nagyon helyesen, hiszen a jogviszony több problémát is felvetett az igazságszolgáltatás számára, illetve több bizonytalanság is felmerült a jogalkalmazás során a szerződő felek között. Régóta felvetett igény a pénzügyi szolgáltatók részéről, hogy precízen nevesített szerződési formát kellene öltenie a faktoringnak. Egy pontos átgondolt szabályozás újabb lökést adhatna a faktoring alkalmazásának, amely tovább segítené a kis és középvállalkozások finanszírozását. Ezt megalapozhatná az új Ptk. szabályozása. Sajnos azonban az új Ptk. rendelkezései nem töltik be teljes mértékben ezt a szerepet, és a szabályozás nem oldja fel az ellentmondásokat, több esetben nem ad megfelelő útmutatást a jogalkalmazás számára.

II. A faktoring fejlődéstörténete

A jogintézmény megértéséhez elengedhetetlen a jogtörténeti rövid elemzés, amely bemutatja a fejlődéstörténetet. A jogintézmény gyökereit a kereskedelmi ügynök tevékenységében kell keresnünk az ókorban, illetve a korai középkori Európában egyaránt. (A faktor elnevezés is az ókori Rómából ered.) Kialakulásában a kereskedelem, ezen belül is a nemzetközi kereskedelmi és nemzetközi

¹ Nagy Zoltán egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pénzügyi Jogi Intézeti Tanszék, jogdrnz@uni-miskolc.hu

² NAGY Zoltán: *A faktoring*, HVG-ORAC Kft. Budapest, 2009. 69-73.o.

gazdasági kapcsolatok játsszák a legfontosabb szerepet. Folyamatát tekintve először az export faktoring, majd a belföldi faktoring és legvégül a nemzetközi faktoring alakul ki.

A modern finanszírozási faktoring kezdeteit az Egyesült Államokban kell keresnünk, ahol a tevékenységet az európai kereskedők alapozták meg, mégpedig a textil iparágban.³ A faktorházak sokrétű tevékenységet látnak el, piackutatást, raktározást, árutovábbítást, könyvelői és egyéb adminisztrációs tevékenységet. Foglalkoznak továbbá követelések beszedésével, hitelezéssel illetve védelmet nyújtanak a rossz követelésekkel szemben. A legnagyobb lépést a modern finanszírozási faktoring felé az 1889-es „Factors Act” teszi meg, amelyet aztán az amerikai kereskedelmi törvény szabályai (Uniform Commercial Code) teljesítenek ki.⁴ A történelem furcsa fintora, hogy a faktoringot az európai kereskedők honosították meg és alakították ki az Egyesült Államokban, de Európában a modern finanszírozási faktoring megalapozásában az amerikai minták és az amerikai faktorcégek játsszák a főszerepet.

Az európai fejlődéstörténetben a faktoring három országban játszott meghatározó szerepet. Ennek az az oka, hogy ezekben az országokban alakult ki és fejlődött leggyorsabban a faktoring, illetve eltérő fejlődési utat járt be a jogi szabályozás területén. Angliában a modern faktoring a számla leszámítolásának gyakorlatából és az amerikai faktoring összeolvadásából jött létre. Célja elsősorban a finanszírozási tevékenység.⁵ A német fejlődés is eltérő utat jár be. Itt banki szolgáltatásként funkcionál, ezért követelés engedményezése mellett nyújtott hitelként alakul ki és keveredve az amerikai faktoring gyakorlatával nyeri el végső formáját.⁶ A francia jogfejlődés jellemzője, hogy az angol, amerikai minták alapján fejlődik és az intézményi keretek szempontjából az önálló faktoring társaságok kialakulása a jellemző. Sajátos a francia fejlődés olyan szempontból, hogy a kereskedelmi ügyletekből eredő követelések engedményezésére külön törvény rendelkezik, a loi Dailly (Code monétaire et financier). A másik sajátosság, hogy a faktoring jogi hátteret nem az engedményezés, hanem jogátruházás szabályai adják.⁷

Megállapítható tehát, hogy az európai jogfejlődésben a faktoring pénzügyi szolgáltatásként kerül definiálásra és jellemzően engedélyköteles tevékenységként. Intézményi struktúra tekintetében a szigorúbb szabályozás kizárólag a bankok számára teszi lehetővé a tevékenység végzését, enyhébb szabályozási körben ez más pénzügyi intézmények számára is megengedett és csak kivételesen fordul elő, hogy bárki végezhesse ezt a tevékenységet. Jellemző továbbá az UNIDROIT Egyezménynek a hatályba léptetése és ezáltal a nemzetközi faktoring szabályozásának a megerősítése.

³MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupipőkéje*, Saldo, Budapest, 2002. 63-65.o.

⁴BINDER-DEGENSCHILD, Leo: *A modern faktoring fejlődése, különös tekintettel az exportfaktoringra*, Bécs, 1984. MNB könyvtár, kézirat, 5-7.o.

⁵SALINGER, Freddy: *Factoring law and practice*, Sweet and Maxwell Limited, London, 1995. 7-10.o.

⁶SCHEPERS, Georg: *Factoring Handbuch*, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt, 1982. 765-770.o.

⁷GAVALDA, Christian-STOUFFLET, Jean: *Droit bancaire*, Lexis-Nexis SA., Paris, 2005.289-293.o.

A hazai szabályozás hasonlít az említett országok jogrendjéhez. Magyarországon a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény határozza meg a faktoring fogalmát, mint engedélyköteles pénzügyi szolgáltatást. Az intézményi struktúra tekintetében rögzíti, hogy ezt a pénzügyi tevékenységet csak pénzügyi intézmények végezhetik üzletszerűen.

III. A faktoring fogalmának elméleti megközelítése

A jogi elemzést megelőzően elkerülhetetlen a faktoring fogalmi tisztázása. Ez azért fontos, mivel mind a mai napig komoly viták vannak a gyakorlati és az elméleti szakemberek között egyaránt arról, hogy mit foglal magába a faktoring, milyen tevékenységet értünk alatta.

A gyakorlati tapasztalatok alapján meg kell állapítani, hogy többféle szolgáltatást értenek alatta a szakemberek, illetve a faktoringhoz több elkülönült tevékenység is kapcsolódik. A szakirodalomban háromféle felfogás tükröződik.⁸

Az első álláspont a faktoring hitelezési, finanszírozási funkcióját hangsúlyozva, szűkkörűen értelmezi a faktoringot, elhatárolva a követelésvásárlás fogalmától.

A másik álláspont széleskörűen értelmezi a faktoring tevékenységet beleértve azt is, amely a faktoringnak egy-egy részterületét öleli fel, azaz komplex szolgáltatásként kezeli a tevékenységet.

A harmadik felfogás pedig a magánjogi oldalt hangsúlyozva és vizsgálva speciális, atipikus szerződésként kezelte a jogviszonyt.

Míg az engedményezésről számos bírósági határozat született, addig a faktoring jogviszony rendezése kérdésében csekély számú bírói döntéssel találkozunk, és a bírói gyakorlat sem volt egységes a faktoring mibenléte tekintetében. Két felfogás érvényesült, amelyek az időbeli különbség kapcsán is megmutatják, hogyan csiszolódott az ügylet bírói értelmezése.

1997-ben született Legfelsőbb Bírósági döntés még egyenlőségjelet rak a faktoring és az engedményezés közé.⁹ A faktoringot valamely jövőben esedékesé váló követelés átruházásaként határozza meg, amelyet engedményezésként fog fel. Ez a jogalkalmazói felfogás leegyszerűsíti a faktoringot, nem elemzi komplexitását, többrétű jelentését. Az elemzésénél is az engedményezést nem mint mögöttes jogviszonyt fogja fel, hanem mint magának a faktoring jogviszonynak a megtestesülését.

A 2003-ban hozott ítéletáblai döntés már rámutat az ügylet összetettségére és ehhez mérten a faktoring ügyleteket nemcsak sematikusan, az engedményezési szabályokat figyelembe véve kezeli.¹⁰

⁸ NAGY (2009)i.m. 69-71.o.

⁹ BH.1999/77.sz.

¹⁰ BH.2005/72.sz.

A bírósági jogerős döntés a faktoringot a követelés megvásárlásának, megelőlegezésének tekinti a behajtás kockázatának átvállalásával vagy anélkül. Kifejti továbbá, hogy polgári jogi értelemben a faktoring atipikus szerződés, amely a felek céljától, szándékától függően a visszerthes engedményezés, az adásvétel, illetve a hitelviszony elemeit foglalja magában. Ez az álláspont összegzi a pénzügyi gyakorlatban és az elméletben már kimunkált elméleti alapvetéseket, segíti a bírói gyakorlatot abban, hogy ne teyenen egyenlőségjelet a faktoring és az engedményezési szerződés közé.

A faktoring esetében egy komplex üggyellett állunk szemben, mely három elemet ölelt fel: a finanszírozást, a szolgáltatást és a kockázátvállalást.

Az első két elemben nincs is vita a szakirodalomban és gyakorlati tapasztalatok is e két elem fennállását támasztják alá. A harmadik elem azonban eshetőleges, annak ellenére, hogy egyes német és francia szerzők egyaránt szükséges elemnek tekintik. A banki gyakorlat és jó néhány korábban említett hazai és külföldi szerző is kiemeli, hogy a „del credere” kockázat átvállalása több esetben elmarad. Az álláspontom szerint a faktoring nélkülözhetetlen eleme a finanszírozás és a komplex szolgáltatás, míg eshetőleges eleme a kockázátvállalás.

Különbséget kell tovább tenni a követelészvásárlás és követelésfinanszírozás között. A követelészvásárlást azonban széleskörűen értelmezem, amelyben beletartozik a lejárt és a le nem járt követelések megvásárlása ellenérték fejében, azonban önmagában véve ez nem tekinthető pénzkölcsön nyújtásnak.

Önmagában véve a követelészvásárlás „végleges jellegű”, a szerződő felek szándéka a követelés tulajdonjogának tényleges átruházására irányul. Különösen megmutatja a „végleges jelleg” az, ha a követelés megvásárlása visszkereseti jog nélkül jön létre. Ebben az esetben tehát a cél nem a finanszírozás, a szállító forgóeszközhöz juttatása, hanem a követelés tulajdonjogának a megszerzése. Előfordulhat például, hogy egy gazdasági társaság azért vásárol követelést, hogy azt beszámíthassa tartozásába, felhasználja a gazdasági tevékenysége körében.

Követelészvásárlás tehát, amikor a követelés jogosultja a szállító a rövid vagy hosszú lejáratú, lejárt vagy nem lejárt pénzkövetelésének a tulajdonjogát a követelés vevőjére ruhazza át.

A követelésfinanszírozás fogalma ettől szűkebb fogalom. Ebben az esetben már beszélhetünk arról, hogy ez a típusú követelészvásárlás a pénzkölcsön nyújtásának egy speciális esete, és ezt a tevékenységet kizárólag pénzügyi intézmények végezhetik.

A szerződő felek célja ebben az esetben nem a követelés tulajdonjogának a végleges jellegű megszerzése, hanem a finanszírozás. A követelés tulajdonjogának az átszállása biztosítéki jellegű tükröz, hiszen a faktorcégek célja a forgóeszköz finanszírozás nyújtása visszkereseti jog kikötésével vagy anélkül.

Követelésfinanszírozás esetén a tulajdonjog átszállásával a faktorcégek a kockázataikat csökkentik, illetve beszedési jogot nyernek a szállítóval, illetve a vevővel szemben egyaránt. A faktorcég ebben az esetben azonban nem a követelést akarja, amelyet igazol az a kialakult hazai gyakorlat, hogy a faktoring tevékenység esetében elterjedt a visszkereseti jog, azaz a faktorcég nem vállal „del credere” kockázatot.

A követelésfinanszírozáson belül különíthető el a faktoring és a forfetírozás, illetve a váltóleszámítolás.

A faktoring rövid lejáratú, lejárt és le nem járt, de elismert pénzkövetelések finanszírozása, akként, hogy a faktorcég megtérítési igény (visszkereseti jog) kikötésével vagy anélkül megvásárolja a követelést, illetve egyéb kiegészítő szolgáltatásokat vállal a követelés kezelése és beszedése érdekében. A faktoring tehát egy komplex pénzügyi szolgáltatás, amelynél a finanszírozás mellett az egyéb szolgáltatások egyre fontosabb szerepet játszanak. A faktoringot követelésfinanszírozásként értelmezhető és a követelésfinanszírozás speciális típusával azonosítható.

A követelésfinanszírozás koncepcióját alkalmazza a 2009-es törvényi tervezet indokolása is. Kimondja, hogy a faktoring szerződés lényege a díjazás ellenében vállalt sajátos pénzügyi szolgáltatás. Az álláspont szerint a faktor nem kölcsönt nyújt a követelés engedményezőjének, hanem a követelése lejártáig terjedő időben részben vagy egészben díjazás ellenében megelőlegzi azt. A 2013-as törvény már egyértelműbben fogalmaz és az ügyletet a kölcsönnyújtás irányába viszi el. A korábbi javaslat még az indoklásában egyértelműen elutasítja a kölcsön nyújtását, de az új Ptk. már megerősíti ezt, különösen a mögöttes szabályokra való utalásnál.

Álláspontom szerint azonban hibás az új Ptk. faktoring szerződésre vonatkozó fogalma, mivel nem tartalmazza részletesen a díjazást, kamatot sem. A szöveg kimondja, hogy a faktoring szerződés alapját a faktor meghatározott pénzüsszeg fizetésére, az adós harmadik személlyel szembeni követelésének a faktorra engedményezésére köteles. A kamat kifizetéséről csak a kötelezett nemteljesítése esetén beszél. Vélelmezhetjük, hogy az ellenértékből levonásra kerülnek a költségek, díjak de ez kimondásra nem kerül, illetve mivel a jogszabálysöveg nem a teljes kölcsönszerződési feltételrendszert rendeli mögöttes szabályként a kölcsönszerződésre meghatározott szabályok sem hívhatóak segítségül. Fontos lenne tehát a díjak, az ügylet visszterhes jellegének hangsúlyozása.

IV. A faktoring magánjogi szabályozásának problémái

A faktoring magánjogi szabályozásával kapcsolat két út körvonalazódott, az egyik a nevesített szerződéstípusként való szabályozás, míg a másik az engedményezés szabályrendszerének olyan

mérvő módosítása, amely alkalmassá teszi – mögöttes szabályként – a faktoring jogviszonynál jelentkező problémák kezelésére.

A Polgári Törvénykönyv kodifikációja során 2007-ig nem láttak kellő alapot a jogalkotásban résztvevő jogtudósok, hogy a faktoring szerződést nevesített szerződésnek szabályozzák.

A Ptk.-ban – a jogintézmény újdonságára tekintettel – a jogalkotó az engedményezés szabályainak megalkotásánál nem volt tekintettel a faktoring szerződés speciális jellegére és sajátos szabályaira. Az újrakodifikálásnál először azonban nem az önálló szabályozás tartották indokoltnak, hanem az engedményezés szabályainak kiegészítését és a faktoring szerződés szabályozására alkalmassá tételét, felhasználva az UNIDROIT Egyezmény szabályait.

Ezen változtatott a hatályba nem lépett 2009. évi CXX. törvény, amely már nevesített szerződésnek kezeli a faktoringot, igaz csak röviden szabályozva azt, a részletes szabályozást továbbra is az engedményezési szerződés feltételei közé utalva.

Ezt a felfogást tükrözi a 2013. évi V. törvény, az új Ptk szabályrendszere is. A két szabályozás közötti alapvető különbség, hogy a 2009-es szabályozás részletesebben szabályozta a jogviszonyt. A 2009-es koncepció a faktoring szerződés lényegének megfogalmazása mellett részletezi:

- a faktor jogait és kötelezettségeit;
- a faktoring szerződés érvényességét;
- a faktoring keretszerződést;
- a kötelezett teljesítéséért való jogosulti helytállást;
- a kötelezett értesítésének szabályait;
- a beszámítási jog szabályait;
- a szerződés megszűnését.

Fontos kiemelni, hogy ez a koncepció a mögöttes jogviszonyra az ellenérték fejében történő engedélyezés szabályainak alkalmazását írja elő.

A 2013-as törvény szűkebb szabályozást ad, mint a korábbi koncepció, így tartalmazza:

- a faktor és az engedményező (adós) kötelezettségeit;
- nyilvántartásba-vételi kötelezettséget;
- a szerződés felmondásának szabályait.

Az új polgárjogi szabályozás a mögöttes jogviszonyra azonban nem az engedményezés, hanem a kölcsönszerződés szabályainak a megfelelő alkalmazását írja elő. Itt sem a teljes kölcsönszerződési szabályrendszer alkalmazását rendeli a jogalkotó, hanem csak a kölcsön megfizetésének a megtagadására, a kölcsönösszeg igénybevételenek elmaradására és a kölcsön rendelkezésre tartásának szabályait. Ezek a szabályok jórészt a faktoring szerződés részei voltak a gyakorlatban, de egyben ezek a szabályok is hangsúlyozzák a faktoring kölcsönjellegét. A körülményekben való lényeges

változás kiválthatja azt, hogy a faktor megtagadja a kölcsön kifizetését. Megalapozza továbbá a faktor költség és díjigényét a kölcsönösszeg igénybevételének elmaradása és a kölcsönösszeg rendelkezésre tartása esetén.

Álláspontom szerint a faktoring szabályozásánál vagy részletesebb, szélesebb körű rendelkezéseket kellett volna alkalmazni – amely talán meghaladta volna a törvénykönyv kereteit – vagy a mögöttes szabályok körébe az ellenérték fejében történő engedményezést is be kellett volna vonni. Ezt egyébként a joggyakorlat ki fogja kényszeríteni, hiszen csak az engedményezés szabályainál találunk rendelkezéseket a faktoringnál is jelentkező problémákra, mint az értesítés, az engedélyezést kizáró kikötés. Helyesebb lett volna, ha a jogalkotó a mögöttes szabályok között az engedményezést is megjelöli, illetve a teljes kölcsönszerződési szabályrendszert mögöttes szabállyá emeli.

A szerződés alaki kérdésével kapcsolatosan az írásbeli forma jogszabályi szintre emelése lenne a helyes megoldás, amelyre rámutat a Ptk. 2007-es szövegtervezete is.¹¹

Korábban a hazai magánjog nem kötött ki engedményezésre és így a faktoring szerződésre sem alaki követelményeket, amelyhez a Ptk. koncepciója is ragaszkodott. A szerződés írásban és szóban is létrejöhet, sőt a Ptk. magyarázata szerint ráutaló magatartás útján is.

A gyakorlatban a faktoring szerződések írásban jönnek létre, amelynek a közjogban keresendő okai vannak.¹² A Hitelintézeti törvény kockázatvállalással járó ügyletként határozza meg a faktoringot és kötelező írásbeli formát ír elő. Nézetem szerint ebből az következik, hogy mivel az egyik szerződő fél pénzügyi intézmény, ezért kötelező a faktoring szerződés írásba foglalása még akkor is, ha azt az új 2013-as törvény szabályai kifejezetten nem írják elő. (A 2009-es javaslat e tekintetben kifejezetten írásbeliséget ír elő érvényességi kellékként.)

A gyakorlatban egyedi és keretszerződése előfordulásával egyaránt találkozhatunk, de a banki faktoring szerződéseknél jellemzően az utóbbi formát találjuk. A pénzügyi intézmény rulírozó jelleggel megvásárolja a keretszerződésben meghatározott kötelezettekkel szembeni követeléseket. Az egyedi követelésvásárlásokra már nem minden esetben kötnek a felek külön írásbeli szerződést, hanem a számlák alapján folyik a faktorálás.

Ezzel a problémával nem foglalkozik az új Ptk. A 2009-es javaslat megfogalmazta a faktoring keretszerződés fogalmát, tudomásul véve, hogy a gyakorlatban ez a típusú szerződés a legelterjedtebb. A faktoring tehát meghatározhatja azt a keretösszeget is, amelynek erejéig a faktor a rá átruházott követelések vonatkozásában a szolgáltatásokat nyújtja. Ez is egy viszonylag rövid rögzítése a gyakorlatban kialakult formának, de legalább utal rá a jogalkotó. A jelenlegi szabályozás előírásait is pontosabbá tenné a keretszerződés szabályainak rögzítése. Ez a probléma különösen a nyilvántartásba

¹¹ T/5949.számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről

¹² NAGY (2009)i.m. 236-240.o.

vételnél vetődhet fel élesen, hiszen kérdés, hogy mi képezi a nyilvántartásba vétel alapját. Ha a szerződés és csak a pontosan megjelölt követelés, akkor a keretszerződés alkalmazására nem kerülhet sor.

A faktoring jogviszonyban meghatározó szerepet játszik a jogviszony tárgya, a követelés, amely a jogi szabályozás számára is több megválaszolendő kérdést vet fel.

Az egyik fontos megállapítás, hogy a jogviszony tárgya csak pénzkövetelés lehet, azonban nem minden pénzkövetelés. A jogosult személyhez kötődő követelések nem lehetnek a jogviszony tárgyai, és ennek nemcsak a jogszabályi rendelkezések az okai, hanem az is, hogy a faktoring az üzleti, kereskedelmi jellegű jogviszonyból eredő követelések finanszírozását jelenti.¹³ Erre vonatkozóan nem találunk rendelkezést az új Ptk. faktoring rendelkezési között, csak az engedményezési szabályoknál, amelyet azonban a jogalkotó nem jelöl meg mögöttes szabályként.

A másik fontos gyakorlati probléma a követelés faktorálhatóságának a kizárása. A korábbi jogi szabályozás megengedte a szerződő felek számára a faktoring tiltását, amelynek következtében a kizáró rendelkezések ellenére megkötött faktoring szerződés érvénytelen volt. Ez a jogi szabályozás korlátozta a felek üzleti, pénzügyi rendelkezési szabadságát. A nemzetközi rendelkezések is rámutatnak a helyes szabályozásra, a Ptk. 2007-es szövegtervezete is jó megoldást kínált, mivel kimondja, hogy a faktoring keretében történő engedményezésnek a kizárása vagy korlátozása semmis.

Ezt a rendelkezést a 2009-es javaslat sem tartalmazta, de benne volt az engedményezési szabályok között. Az új Ptk. engedményezési rendelkezései is kimondják, hogy az engedményezést kizáró kikötés harmadik személyekkel szemben hatálytalan, de a faktoring szabályok között ilyen rendelkezést nem találunk.

Sok gondot okoz továbbá a jogalkotónak és a jogalkalmazónak a jövőbeni követelések engedményezhetősége. Ezek lehetnek létrejött, de jövőben lejáró követelések, illetve a még létre sem jött követelések. Az igazi problémát az utóbbi jelenti. A korábbi jogi szabályozás erre nem tért ki, míg a Ptk. magyarázata érvénytelennek tekintette az engedményezést az összes jövőben keletkező követelésre.

A jogszabályi megoldások közül a leghelyesebb álláspontot az UNIDROIT Egyezmény, illetve a német jogi megoldás képviseli.¹⁴ A faktoring lényegéhez tartozik a szerződéskötéskor még létre sem jött, jövőbeni követelések átruházása, akár olyan formában is, hogy a faktor az ügyfél valamennyi jövőbeni követelésének megvásárlására, az ügyfél pedig annak átruházására kötelezettséget vállal.¹⁵

¹³ GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata I-II.* Complex Kft. Budapest, 2007. 1179.o.

¹⁴ SZEIBERT Orsolya: A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 4/2000.sz. 5.o.

¹⁵ PETRIK Béla: A faktoring ügyletekről, *Magyar Jog* 1/2003.sz. 13.o.

A faktoring szerződés önálló szerződési formaként való elismerése kapcsán találunk a bírói gyakorlatban is utalást arra, hogy a jövőbeli követelések problémamentesen engedményezhetőek. Kimondja a bíróság a faktoringszerződésről, hogy általában nem egyedi követelésekre jön létre, hanem a faktor, a partnere valamennyi jövőbeli követelését megvásárolja. A jövőbeli követelések engedményezésével kapcsolatban tehát a helyes jogi álláspont, hogy sem az engedményezés, sem a faktoring szerződés területén nem szükséges ilyen jellegű korlátozást alkalmazni, hiszen a faktoring szerződések tárgya a jövőbeni (jövőben keletkező, illetve jövőben lejáró) követelések megvásárlása. A faktoring szerződésben nemcsak a szerződés megkötéséig keletkezett számlakövetelések faktorálását szabályozzák, hanem a szerződéskötést követően keletkező számlaköveteléseket is, az összes jelenlegi és jövőbeni követelésről is rendelkeznek. Ebben a kérdésben a 2009-es javaslat konzekvens volt, hiszen a faktoring tárgyának a fennálló és jövőbeli követelést egyaránt elismeri. Az új Ptk.-nál a szabályozás erre nem utal, csak arra, hogy a követelésnek le nem jártnak kell lennie, hiszen ha a követelés esedékességekor a kötelezett nem teljesít a faktor köteles a visszaengedményezésre. A probléma megoldására ismételten csak az engedményezési szabályozás ad útmutatást, hiszen kimondja az új Ptk. a jövőbeni követelések engedményezhetőségét.

A szerződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében a hazai jogi szabályozás korábban eléggé szűkszavú volt még az engedményezések területén is, hiszen csak az engedményező felelősségét, az adós értesítési kötelezettségét, illetve az adós kifogásolási és beszámítási jogát szabályozza.¹⁶

A 2009-es koncepció széleskörűben szabályozta a szerződő felek jogait és kötelezettségeit, kiterjesztve a szabályozást a finanszírozási, elszámolási, helytállási értesítési kötelezettségen keresztül egészen a beszámítási jogig. Az új Ptk. ettől szűkszavúbb és erőteljesebb adósvédelmi szempontból közelíti meg a jogok és kötelezettségek kérdését.

A faktor jogai és kötelezettségei körébe tartozik:

- pénzösszeg fizetése;
- kötelezett nemteljesítése esetén a követelés visszaengedményezése;
- nyilvántartásba vételi kötelezettség;
- szerződés felmondási jog.

A jogalkotó csak pénzösszeg fizetéséről beszél az ügyletnél. Tény, hogy a faktor finanszírozza, megelőlegzi a követelést, amely finanszírozás nem teljes mértékű, azaz nem a teljes követelésnévértéket foglalja magába. A faktor nem fizeti ki a díját és képez kockázati tartalékot is a követelés kötelezettjének a minősítése alapján. Helyesebb lenne tehát faktordíjról, mint kamatról beszélni, mint ahogy a 2009-es javaslat tette ezt. A faktordíj mértéke több tényezőt ölel fel, van benne

¹⁶ NAGY (2009) i.m. 260-310.o.

kamattényező, illetve egyéb fix összegű vagy százalékos mértékű szolgáltatási díj, amelyeket a faktor számít fel.

Vitatható rendelkezés a kötelezett nemteljesítése esetén a követelés visszaengedményezésének a kötelezettsége. Ez a kötelezettség azt jelenti, hogy a faktor kockázata jelentősen növekszik. Alapvetően a finanszírozás fedezete elsősorban maga a követelés, illetve a követelés kötelezettjének fizetőképessége, másodlagosan a követelés engedményezője. Azzal, hogy az új Ptk. előírja kötelezettségként a faktor számára a követelés visszaengedményezésének a kötelezettségét akkor, ha az esedékességkor a kötelezett nem teljesít, mentesíti a kötelezettet a faktorról szembeni helyállás alól. Ezzel a rendelkezéssel a faktor számára nem marad más, mint egyedül a követelés engedményezőjén behajtani a finanszírozott összeget. A faktoring finanszírozás elsősorban azokat a vállalkozásokat segíti, amelyek nem hitelképesek vagy nehezen finanszírozhatóak. Ha fennmarad ez a rendelkezés a faktoringot elzárja ezektől a vállalkozásoktól, hiszen a faktor a fokozott kockázatvállalás miatt nem fogja finanszírozni az ilyen követeléseket.

Helyes álláspont a követelés nyilvántartásbavételi kötelezettség, de a korábban említettek szerint ez is problémákat vet fel, így például a keretszerződés kérdése vagy a jövőbeni követelések kérdése kapcsán.

A faktor felmondási joga szintén problémás kérdéskör a fentiekben elmondottak szerint.

Az adós jogai és kötelezettségei szintén szűkkörűen kerültek megfogalmazásra, amely a kötelezettségek területén inkább az adósvédelem erősödését jelenti az új szabályozásban. A jogok és kötelezettségek:

- követelés engedményezése;
- kötelezett nem teljesítése esetén a kapott pénzösszeg és a kamat fizetése;
- szerződés felmondása esetén a kapott pénzösszeg és a kamat fizetése.

A szabályozás több olyan kérdésre nem ad választ, amelyet a gyakorlat az elmélet a korábbi évek során problémaként felvetett.

A faktoring szerződés során mind az elmélet, mind a szerződéses gyakorlat területén sokkal szélesebb jog- és kötelezettség-halmazzal találkozunk, illetve a nemzetközi szabályozás is több területen kitér ezek részletes ismertetésére.

A szállító, illetve a faktor jogai és kötelezettségei mellett ki kell térni a szerződéskötő félként csak eshetőleg szereplő kötelezett jogaira és kötelezettségeire egyaránt, hiszen ezek alapvetően befolyásolják a faktor ügyleti kockázatát.

A jogok és kötelezettségek közül az egyik kiemelt terület az alapjogviszonnyal kapcsolatos kötelezettségvállalások köre.

Az alapjogviszonnal kapcsolatos problémák alapvetően befolyásolják a faktoring jogviszonnal kapcsolatos kérdéseket. Különösen veszélyes az az eset, amikor fiktív, hamis számlát állítanak ki, illetve nem valós szolgáltatásra, vállalkozási tevékenységre kötnek szerződést.¹⁷

Ekkor azzal a problémával szembesülhet a faktor, hogy az érvénytelen alapügylet kiválja a faktoring szerződés érvénytelenségét és a faktoring szerződéshez esetlegesen kapcsolt szerződést biztosító mellékkötelezettségek is veszélybe kerülnek. Ugyanakkor a hatályos polgárjogi szabályozás meghatározza az engedményező felelősségét az ellenérték erejéig, de az alapjogviszony érvénytelenségéből eredő problémákat nem oldja fel.

A bírói gyakorlat azonban választ adott a problémára, de ezt csak úgy tehette meg, hogy a faktoring jogviszonyt elkülönítette az engedményezéstől és a jogviszony sajátos speciális jellegéből indult ki.

Az ítéletábrai döntés kimondja, hogy a faktoring szerződést nem teszi érvénytelenné, ha az engedményezett, lényegében biztosítéki szerepet betöltő követelésről utóbb bebizonyosodott, hogy nem is létezett (például „fiktív” volt), az alapügylet más okból érvénytelen, vagy ha az engedményezett követelés megszűnt.¹⁸

Ha az átruházott követelés valamilyen okból nem állt fenn, a faktoráló ezért helytállással tartozik. A bíróság álláspontja szerint a fenti esetben a faktorálóval szemben kifizetett, megelőlegzett követelés „feléled”, így a faktoring szerződés hitelügyleti elemei érvényesülnek. A faktoring szerződés érvényessége pedig maga után vonja azt a következményt, hogy a faktoring jogviszonnal összefüggésben kikötött szerződést biztosító mellékkötelezettségek is érvényesek.

Fontos megállapítás a bíróságnak az álláspontja, hogy a kikötött biztosíték nem az alapügyletet biztosította. A faktorcég szándék nem erre irányul, hanem a faktoring szerződésben teljesített kifizetések és kockázatok biztosítékeként köt ki kezességvállalást, jelzálogjogot, illetve egyéb biztosítéket.

Szintén a gyakorlatban felmerült probléma az alapjogviszony módosításának a kérdése. A hazai szabályozásban erre vonatkozó rendelkezést nem találunk, de a szerződési szabadság elvéből kiindulva a felek az alapjogviszonyt szabadon módosíthatják, azonban a módosítás nem csorbíthatja az engedményes jogait.

A Ptk. 2007-es koncepciója azonban már rendezte az ebből adódó problémákat, és kimondja, hogy az alapjogviszonyra vonatkozó szerződés módosítása nem érinti a faktornak a kötelezettel szemben fennálló jogait.

¹⁷ MARTINKÓ (2002) i.m. 87-88.o.

¹⁸ BH 2005/72.sz.

A koncepció tehát nem zárja ki a módosítás lehetőségét, azonban a módosítás a faktorrall szemben nem lesz hatályos a kötelezett értesítését követően.

Vannak továbbá olyan területek is, amelyet az új Ptk. szövegtervezete nem rendez és a hatályos Ptk. sem nyújt egyértelmű szabályozást. Ezeket a problémákat is kezelni kellene a szabályozásnak, akár úgy, hogy az engedményezés mögöttes szabályozására utal a jogalkotó, hiszen ezen problémák többségét az engedményezési szabályok rendezik.

Az adós (faktoráló) felelősségével kapcsolatosan is eltérő álláspontokkal találkozunk. A 2009-es szövegtervezet kezességvállalást, míg a 2007-es koncepció részletes felelősségi alakzatot határoz meg. Az új Ptk. a felelősség kérdéssel nem foglalkozik, mivel ha a kötelezett nem teljesít helyre áll az eredeti állapot, a faktor visszaengedményezi a követelést az adós pedig az átadott pénzüsszeget és kamatot fizet. Ez – ahogy korábban utaltam rá – bizonytalan helyzetet teremthet a faktor számára.

A szállító jogai és kötelezettségei mellett a szerződés tartalma szempontjából jelentős súlya van a faktor jogainak és kötelezettségeinek. A Ptk. szabályai nem foglalkoznak az engedményezés szabályai keretében az engedményes jogaival és kötelezettségeivel. A Ptk. 2007. évi szövegtervezete a faktoring szerződés tartalmának meghatározása során kitért a faktor jogaira és kötelezettségeire.

A tervezet szabályai sokban hasonlítanak az UNIDROIT Egyezmény rendelkezéseire. Ilyen hasonlóságot jelent a szolgáltatások felsorolása és az a rendelkezés, hogy a közülük legalább kettőt kell nyújtania a faktornak.

A jogalkotó öt ilyen szolgáltatást nevesít, amelyből négy gyakorlatilag megegyezik az UNIDROIT Egyezményben megfogalmazott szolgáltatásokkal (finanszírozás, követelés-nyilvántartás, követelések beszedése, kockázatvállalás), egy pedig az elszámolás plusz szolgáltatásként lett nevesítve.

A 2009-es koncepció is foglalkozik a faktor szolgáltatásaival. Ilyen szolgáltatás a finanszírozás, a kockázatvállalás, a nyilvántartás és elszámolási kötelezettség.

Az új Ptk. nem sorolja és nevesíti a szolgáltatások teljes körét azok egy része a szabályokból vezethető le. A pénzüsszeg fizetése a finanszírozást jelenti, de nem jelenti a kötelezett nemfizetési kockázatának átvállalását, hiszen nemteljesítés esetén a faktor visszaengedményezi a követelést. A nyilvántartásba-vételi kötelezettség az érvényességi kelléke a faktoring szerződéseknek, hiszen ennek hiányában nem száll át a követelés a faktorra.

Újdonsága az új Ptk.-nak a kölcsönügyletekből eredő jogok és kötelezettségek faktorra telepítése, amelyből eredően a faktort további jogok illeti meg, illetve kötelezettségek terhelik.

V. Összegző gondolatok

Az új Ptk. szabályozás pótolva a hatályos szabályozás hiányosságait felkarolja a faktoringot és a hitel- és számlaszerződések körében nevesített szerződéstípusként szabályozza. Ez mindenképpen pozitívuma az új szabályozásnak, amelyben részben követi a korábbi Ptk. koncepciók felfogását. Ez a pozitívum azonban nem kompenzálja azokat a hiányosságokat, amelyekre nem ad választ az új Ptk., illetve azokat a problémákat, amelyeket a jövőben fog okozni a helytelen szabályozás. Változtattak ugyan azon a koncepción, hogy a faktoring szabályozást az engedményezéshez kapcsolják, hiszen egy speciális finanszírozási, kölcsönügyletről van szó, de nem pontosították a jogviszony szabályait. Több a faktoring esetében felmerült problémára az engedményezés szabályai között találunk választ, így a szűkkörű szabályozás fenntartás esetén mögöttes jogviszonyként az engedményezés szabályait is mögöttes jogviszonyként az engedményezés szabályait is be kellett volna illeszteni.

Nem veszi figyelembe a szabályozás a nemzetközi faktoringra vonatkozó szabályzást sem, amely jó alapot teremtett volna a hazai szabályozás kialakításához. Mindezek és a tanulmányban felvillantott hiányosságok jelentős nehézséget jelenek majd a jogalkalmazók számára és szembe mennek az eddig kialakult szerződéses gyakorlattal.